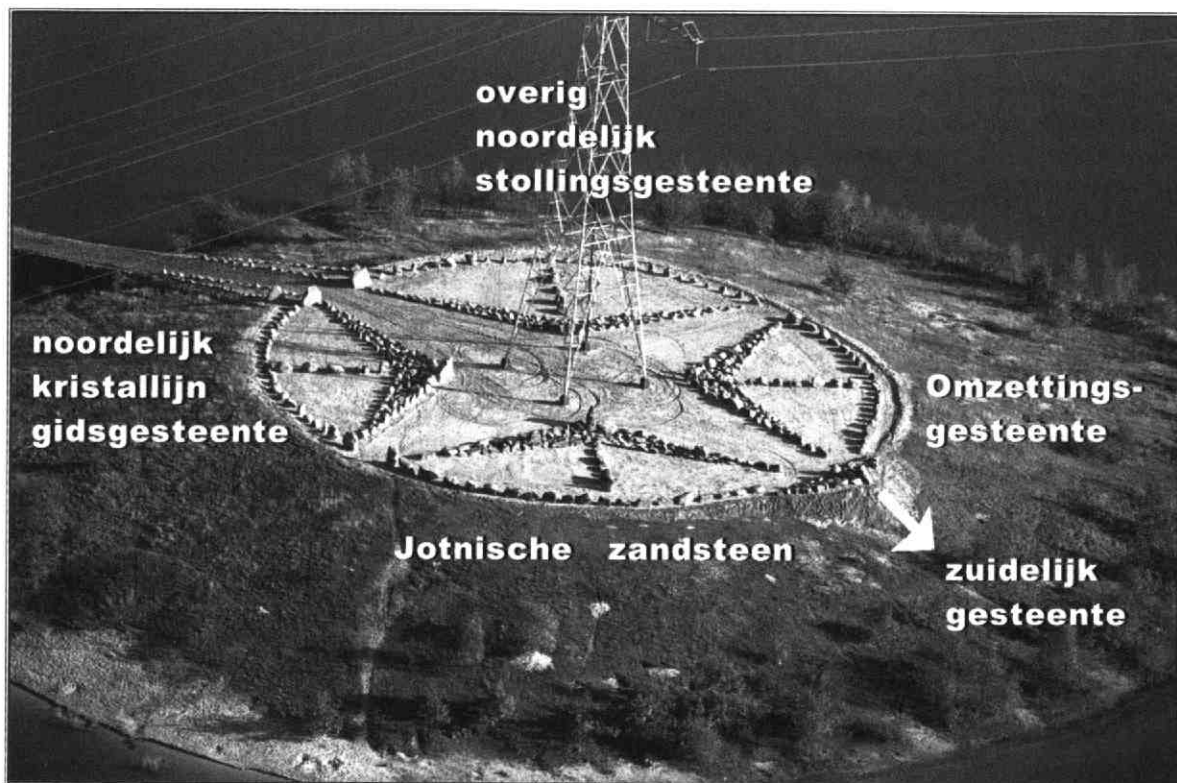

Het zwerfsteneneiland Maarn

Onlangs is door Gedeputeerde Staten van Utrecht als derde Aardkundig Monument in de provincie Utrecht het zwerfsteneneiland Maarn benoemd. Het monument werd door de Utrechtse gedeputeerde de heer Robbertsen en burgemeester Burgman van Maarn gezamenlijk geopend. In dit artikel wordt verder ingegaan op dit monument. Op aardkundige waarden in de provincie Utrecht en het beleid dat de provincie ter bescherming daarvan ontwikkelt zal later, in een afzonderlijk artikel, worden ingegaan. Aan de realisatie van het monument hebben diverse organisaties en particulieren hun steentje bijgedragen.

De geschiedenis

Midden op de Utrechtse Heuvelrug ligt een grote zandgroeve van de Nederlandse Spoorwegen. De start van de ontgronding stamt al uit het midden van de 19e eeuw. Na de aanleg van de spoorverbinding door de Heuvelrug besloot men namelijk verder te gaan met afgraven in de zanderij ten behoeve van de aanleg van nieuwe spoorwegen. Bij het graven stuitte

men aan het oppervlak en in de bovenste meters op vele grote zwerfstenen. Omdat het graven lange tijd handwerk was, werden de stenen eerder als een last dan als een lust ervaren. Toch is dit niet voor iedereen waar, want in 1919 benoemde de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten al een kleine selectie stenen (ca. 90) tot geologisch park. Ongeveer 30 stenen hiervan verdwenen in

de loop der tijd, mede door bombardementen in de oorlog. De rest werd verplaatst van Maarn naar de Kaapse Bossen in Doorn. Daar hebben ze vele jaren als groen uitgeslagen laanbeplanting gediend. Op 11 oktober 1999 zijn ze, dankzij de beschikbaarstelling door de Vereniging Natuurmonumenten, teruggebracht naar de zanderij.

De stenen

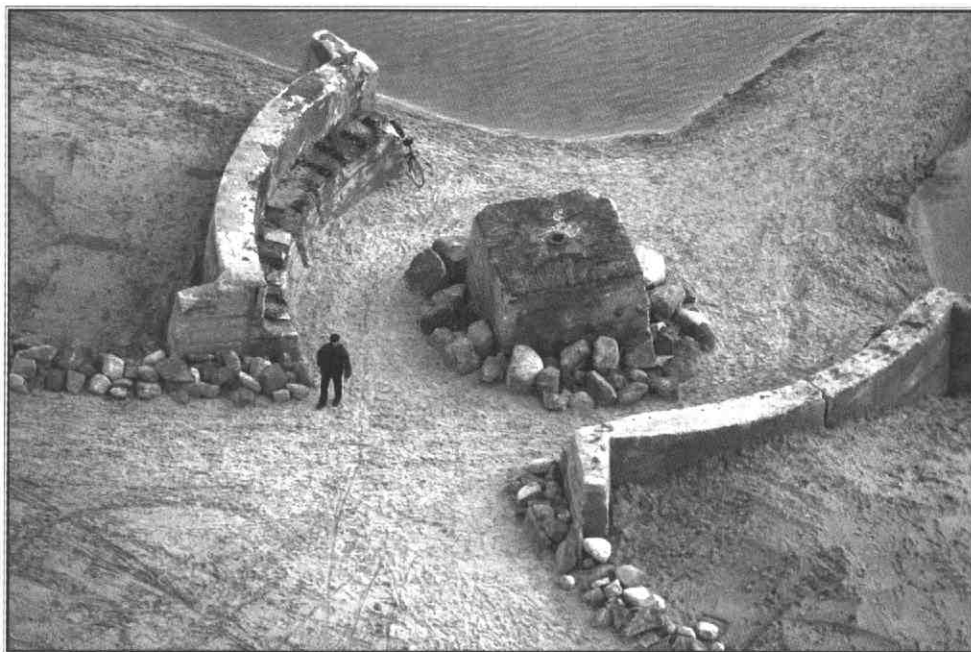
In de groeve werd in 1995 een grote verzameling van zwerfstenen, ca 700 grote exemplaren, herontdekt. Als je ziet hoeveel grote zwerfstenen in Maarn en omgeving in particuliere tuinen liggen, dan zijn er misschien ooit wel 1000 stenen ter plaatse van de zanderij aanwezig geweest. Omdat de grote stenen zo lang onder het zand vergeten zijn, heeft de verzameling een zeer grote om-

WIM
HOOGENDOORN

vang kunnen behouden. Determinatie door zwerfsteendeskundige dhr. J. G. Zandstra leert dat ook de samenstelling van de verzameling zeer bijzonder is. De verzameling bestaat uit ca. 170 stollings-, 130 afzettings- en 350 omzettingsgesteenten van noordelijke herkomst. Van 80 stollingsgesteenten kon de plaats van herkomst, in de omgeving van Stockholm, met grote nauwkeurigheid vastgesteld worden. De overgrote meerderheid kan echter van meerdere plaatsen in Scandinavië afkomstig zijn. Nader onderzoek leert echter dat niet alle stenen in de voorlaatste ijstijd, ongeveer 150.000 jaar geleden, door het landijs aangevoerd kunnen zijn. Minimaal 40 stenen blijken afkomstig uit zuidelijke richting. Zij zijn, mogelijk vastgevroren in ijschotsen, door voorlopers van Rijn en Maas, uit België en Duitsland naar de omgeving van Maarn getransporteerd. Bij het opstuwen van de oorspronkelijke rivierafzettingen door het oprukkende landijs tot stuwwallen zijn de zuidelijke stenen wellicht samen met de andere afzettingen opgestuwd. Hun aanwezigheid bovenop de Utrechtse Heuvelrug is anders niet eenvoudig te verklaren.

De inrichting van het monument

Om rekening te kunnen houden met zowel wetenschappelijke, educatieve, historische als esthetische aspecten heeft de provincie een beroep gedaan op de Maarnse kunstschilder en ontwerper Peter Enter om mee te denken bij de vormgeving van het Zwerfsteneneiland. Hij bracht een nieuwe dimensie in het denken door het opnemen van enkele langs de groeewand gelegen grote beton-

elementen in het ontwerp. Ter plaatse van de huidige groeve hebben namelijk ook vele andere activiteiten plaatsgevonden. Op luchtfoto's uit het begin van de 20e eeuw is bijvoorbeeld een enorm rangeeremplacement van de spoorwegen te zien. Hiervan resteerden de oorspronkelijke draaischijf voor de locomotieven op het voormalige rangeerterrein. Hier is dus sprake van industrieel erfgoed. De kompasroos die op de draaischijf voorkomt heeft model gestaan voor de vormgeving op het eiland zelf. De verschillende hoofdgroepen van gesteenten die onderscheiden konden worden, zijn verwerkt in de 4 afzonderlijke segmenten die op de foto zichtbaar zijn. De zuidelijke stenen zijn verwerkt op de zuidelijke punt van het eiland. Onder deskundige begeleiding of met behulp van panelen en folders kan men zowel kennis nemen van de verschillende soorten en groepen gesteenten als van bijzonderheden bij de afzonderlijke zwerfstenen. De dam die het eiland met de groeve verbindt, heeft nagenoeg een noord-zuidligging. Hierdoor functioneert de hoogspanningsmast tevens als een gigantische zonnwijzer. Bij het begin van de dam ligt het prachtig voorportaal van het monument. Hier liggen rond de as

van de draaischijf de resterende zwerfstenen van het oude geologische park. Nu de stenen zijn schoongemaakt, is het duidelijk dat bij de inrichting van het voormalige geologische park prachtige exemplaren zijn uitgezocht. De stenen zijn overigens om historische redenen niet verder onderverdeeld, zoals op het eiland wel is gebeurd.

Het resultaat

In het aardkundig monument is een unieke verzameling zwerfstenen veiliggesteld. De verzameling stenen is voorlopig in handen van de provincie en kan niet meer uit elkaar vallen door aankoop van particulieren. Door bij de inrichting het industrieel erfgoed op te nemen in het aardkundig monument loopt de provincie in feite vooruit op het jaar 2000. In dat jaar vinden tal van manifestaties plaats op het gebied van natuur en cultuur en wordt met name ook gekeken naar en hoe natuur en cultuur elkaar kunnen versterken.

En wat niet vergeten mag worden: het monument is een lust voor het oog. Op dit moment is het slechts onder begeleiding te bezoeken. U kunt hiervoor een afspraak maken via de VVV in Maarn (tel. nr. 0343-444787). Over 2 á 3 jaar zal het monument vrij toegankelijk worden.